

Gaziantep University Journal of Social Sciences (http://jss.gantep.edu.tr)

2016 15(3):949-970

E-ISSN: 2149-5459 P-ISSN: 1303-0094

Anadolu Beylikleri Tarihine Aid Notlar**The Notes on Anatolian Principalities History****Köprülüzade Mehmet Fuad****Çeviren****Samet ALIÇ****Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi**

Türk İslam tarihinin belki en meçhul sahalarından biri olan Tavâif Mülûk'ünâat tetkikat on altı seneden beri oldukça genişlemiştir; tarih menâin ve bilhassa sikkelerin ve kitâların kısmen vakfiyelerin mütemadi tetkiki sayesinde milli tarihimizin bu devrinde havâzîm bir şekilde bize gösteren Tevhîdî, Miralay Ali Bey gibi pek makdâmîlerimiz arasında, Halil Ethem Bey ilk safta zikretmeye mecburu Zarih Encümeni Mecmûdası' Anadolu Türk epigrafyası hakkında çok kıymetli makaleleriyle ayrıca gibi müstakil eserler neşrederek Tevâif Mülûk konusunda malumat ehemmiyetli bir derecede ilerleten üzeler müdürü Fazlı, bu hacmen küçük ölçekli eserleriyle, âlemine, epey zamandan beri muhtâj olduğumuz bir rehber vermiş oluyor. Müellif, kendi müteaddidografilerinden başkâif-Tavâif Mülûk hakkında bugüne kadar yapılmış tetkikatın neticelerini büyük bir salâhiyet ve vuzuhle toplamış, bundan böyle bu saha üzerinde çalışacak olanlar için sağlam bir zemîn hazırlamıştır. Lane Poole'nin kitâbında Galip Ethem Beyin ve Tevhîdî Beyin meskûkâ kataloglarında mevraltımları bu küçük risale muhteviyatı karşılaştıracaksak, Türk ilminin şu son on beş on altı

▫ M. Fuad Köprülü, Anadolu Beylikleri Tarihine Aid Notlar, Türkiyat Mecmuası c.2 , s.1928, ss.1-32.

Halil Ethem: Arabi Anadolu'da Selçukîlerin Varisleri (Lane Poole'nin İslâm Düvel-i İslâmîyesi adındaki İngilizce eserinin Türkçe tercümesine ilâve medîdâre bahsi harîç olmak üzere) ayrıca tab edilmiştir; umûmî tabâhî 19259 sahife, Millî Matbaa 1926 Türkiyat Mecmuası

Ç.N.: Anadolu Beylikleri Tarihine Ait Notlar isimli makale Fuad Köprülü tarafından yazılır ve 1928 yılında Türkiyat Mecmuası 2. ciltte yayınlanmıştır. Beylikler dönemi, ortaçağ

Anadolu tarihini en meçhul sahalarından biridir. Bu dönemde ile ilgili önemli bir kaynak önemli bir eksiklik. Fuad Köprülü bu makalesinde Karesioğulları, Aydınoğulları, Menteseoğulları, Tekeoğulları, Hamitoğulları, Denizli Beyleri veya İnanoğulları ve Karamanoğulları beylikleri üzerinde durmuştur. Fuad Köprülü bu makaleyi oluştururken özellikle İbni Bibi, Aksarayî, Şikarî, Eflakî, Münecimbaşı, Heyd, Aşıkpaşazade, Krame Reşideddin gibi çok önemli kaynaklardan yararlanmıştır. Kullanılan kaynaklar arasında sık karşılaştırma yapılmıştır.

¹ Arş. Gör. KSÜ Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, sametalic@hotmail.com.tr

sene zarfında Anadolu Tavâif Mülûk'ü devritmek kadar bariz bir şekilde iletmiş olduğunu çok derin bir memnuniyetle ifade eden bir iftihar ile görebiliriz.

Bu sözlerimizden Anadolu Beylikleri tarihinin artık layıkıyla tenvir ve edilmiş olduğunu çıkarmamak lazım geldiği düşünülürse bile- tekrar edelim. On altı seneden yapılan tetkikler ve elden gelen eserler -eskisine nazaran- çok büyük ve memnuniyetli olmakla beraber, bundan sonra yürünecek yol henüz çok uzun ve çok zahmetli bir yoldur. Henüz birçok kitaplar, tetkik edilmemiş bir yığın eserler ve vakfiyeler vardır; Anadolu Selçukîlerine ve Tavâif Mülûk devrine ne Mufassal İbn Bîrîni, Aksarayî Tezkiresi, Bezmi Rezm, Selçukname Tercümesi gibi pek mahdud ve çok mühim menbalar bile henüz gayrimatbu bu devirlere ait matbu ve gayri matbu Arap ve Acem ve Hıristiyan menâ tarihîyesinden âhî derecede istifade edildiği aslında olunamayacağı gibi, bu asırlardan kalan lisanî ve edebî Türk metinlerinden de ancak birkaç tanesi tab edilmiş, diğerleri hakkında hat en basit bir fihrist bile neşredilmemiştir. İstisnâ iczaruri olan bu gibi malzemenin fakd-anından dolayıdır bu karanlık devirler hakkında henüz Türkî mahiyette monografilere bile esaduf edemiyoruz. Zâmañih, bütün bu müteâalılara terdifen, Halil Ethem Bey bu risalesi tam zamanında çıkmış addettiğimizi de saklamayacağız. Bundan böyle Anadolu Tavâif tarihini, edebî, lisanî, siyasi herhangi bir şubesiyle uğraşmak isteyenler, eser sayesinde, bugüne kadar elde edilen mühim neticelerden derhal haberdar olacaklar ve birçok lüzumsuz zahmetlerden kurtulacaklardır. Milli tarihiyle alakadar olan ve onâ inkâm mertebesinde hizmet etmek isteyen her Anadolu genci, her muallim, her müdekkik, bu hacmi eseri küçük bir kısmından ayırmamak için ona müracaat etmek mecburiyetindedir.

İnkâm mertebesinde coğrafî bir usuletbâ edilerek tertip olunan bu risalede sırasıyla beyliklerden bahis olunuyor: Pervanoğulları, Sahibataoğulları, Karesi, Sarıyaylı, İzmit, Mentese, Teke, Eşref, Hâmit, Germiyoğulları, Denizli Beyliği, Candar, Zulkadı Ramazanoğulları. İki sayfalık küçük bir mukaddimeyle, muhtasar bir surette bu emaretlerin siyasi hayatları, beylerin silsilenâmeleri ve başka başka gösteriliyor; yani Lane Poole'nin taksiptiğeti olunuyor. Bize verdiği bu pek kıymetli rehberden dolayı muhterem müellifin hararetiyle, bu vesile ile bazı küçük noktalar hakkındaki arzu ettiğimizi müstakbel tetkiki için büsbütün müteâalâ hâlinde görmüyoruz.

S 275 - Karesioğulları bunlara ait zikredilen merhalâ sırasında Mösyökramer'in İslam Ansiklopedisindeki -esatibariyle Mordmartatki, Ahmet Tevhid Beyin Tettebbuhâmesi ve Necip Asım Beylerin tarihine istinat eden-makalesi ile İsmail Hakkı Bey'in (Karesi Vilayeti Tarihçesi, İstanbul, Hasan Tabiat Matbası, 1341) adlı kitabıdır. Hâlbuki son eserde Karesioğulları'na ait epey toplu malumat vardır.

Biz burada yalnız teknoloji itibarıyla saydığımız bir nokta üzerinde biraz ısrar etmekteyiz: İsmail Hakkı Bey'in, Kara İsa'nın muhaffef olamayacağını söyleyen Balkesir'de çıkarılan gazetesinin 1339 Temmuz tarihli bir makalesini hülâsa eden Öktaşî Veli vilayetnâmesinden bir makaleye göre Meşel İstikbalde Anadolu'da Kırsebir'de ve bilhassa

U makaleye göre, Moğol istilasında Anadolu'da nişanlı ve ve dînassa Suluca Öyüké oturan Çepnişesi, beyleri Karâzi ile Aydın iline göçmüşler; Karesi adı bu Karâzi'den muhaffef (s. 82 ve 86). Filhakik Hacı Bektaş Vilayeti'nin, Hacı Bektaş'ın vürûdünde Suluca Karaöyükünde Çepnikabilesinin bulunmuş ve Yunus Mukri adlı birileri olduğu zikredilir. buna ait ne başka bir fihsilat ne de Moğol istilası üzerine Aydın taraflarına muhaceret hikâyesi mevcuttur. Öyle anlaşılıyor ki yazan zat, bizim Anadolu'da İslamiyet unvanlı birinci makalemizdeki (Edebiyat Fakültesi Mecmuası, sene 2, sayı 4, Eylül 1928) mat almış ve onu kendi tasvirine göre terkip etmiştir. Biz orada deniztil göke Simavnalı Bedreddin kıyamında Dobruca'da mevcudiyetini gördüğümüzü zikrî mezhep Türkler, 662'de Sarıtlı maiyetinde oraya giden ve Karesioğlu İsa Bey zamanında kısmen Anadolu'ya Bâbaeîşhak taraftarlarının bekâyâsı olduğu gibi, Aydın ilinde Bayezit Paşa ile deniz ve mutaassıb Türkmenler de muahharan Aydın iline mücerrebat Türkmenleri mahfidlerdir. Kezalik bugünkü Antacılar, Çepniler, daha doğrusu bütün Anadolu Kızılbaşları da bunlardan -yani bu eski Bâbaeîşhakiyelerinden- baredir. Aynı makalede Çepniler hakkında biraz izahat verilmiş olduğu gibi, muahharan Türkiyat Mecmuası'nın ilk sayısında Anadolu'daki Çepnik hakkında daha etraflı matnesredilmiştir (Oğuz Etnolojisi'nde Tarihi Notlar, s. 200-209). İşte İsmail Hakkı Bey'in kitabında Çepniler'e ait verilen malumat bu suretle tashih edilmesi ve Karesi emaretinin Çepni Aşireti Karâzi tarafından tesis edildiği tarzındaki hayali ve uydurma rivayetlere yer verilmemesi icap ederdi. Biz o makalemizde sadece bugünkü Balıkesir ve İzmir Çepnileri'ni zamanında Ece Halil kumandasında döbâra Türkmenlerinin ahfadı olduğunu söylemiş Mordmann Bizans menbalarına istinaden, Karesi Beyliği'nin, Osmanlı müverrihleri gösterdiklerinden biraz fazla imtidat ettiğiley mensup bir Süleyman'ın 1346'da enüz mevcudiyetini söyleyerek, ancak 1345 senesine doğru Karesi'nin Osmanlı'ya Mâdhâl edildiğini iddia edebilir ki, Ethem Bey her nedense bundan bahsetmemektedir.

s 279 – Aydınoğulları hakkında Eflak Menakıbı'nda çok şayan ı dikkat lazı malumat tesadüf edilmedi ki bu malumat, bu emaret hakkında bilinen şeyleri hem neme de ğiştirecek bir mahiyette Emir Gazi bin Sultan Veled elâdeti 670 şehati 712 vefatı 719'ta Birgışehrine gittiği zaman mübarizeddin Mehmet Bey Veled henüz havâyi tamıyla yed-i zabta geçirmemiştir; maiyetinde bir miktar süvarikârı yade

olmak üzere küçük bir kuvvet vardı ve kendisi Bey Gârisin oğlunun subaşları arasında bir aksarıyı Çelebi ederek manevî bir himmette bulunmasını niyet Çelebi ona çomağını vererek bununla düşmanlarını ted

¹ Bu dipnott a Mehmet Fuat Köprülü Darü'Fünûn yazmaları, 858, varak 193 a'dan alıntı yapmıştır.

